

מראי מקומות- חולין ק"ז

- (א) **האי אריתא דדלאי אין נוטלין ממנו לידים,** דלא אתו מכח גברא- כ' רש"י, דנטילה ליכא, משום דלא אתי מכח גברא, וטבילה ליתא, משום דלית בה שיעור מקוה. וע' בפרי מגדים (או"ח קנ"ט, א"א ח') שהעיר דמשמע מדברי רש"י דאם הי' בה שיעור מקוה, שפיר הי' יכול לטבול בה. אבל ק', הרי לכאור' שאובין הן, דהדלי כלי הוא. ות' דס"ל כש' הראב"ד דארבעים סאה בקרקע כשרים, או המשכה מהני. דהיינו, דהצינור לאו כלי הוא, וא"כ הוי המשכה אם הלך דרך מה בצינור, ומים שאובים דפסולים הוא רק כששואב בכלי ושופך המים להמקוה, אבל אם הלך דרך קרקע ואח"כ הלך למקוה, כשר.
- (ב) **דלא אתו מכח גברא- כ' תוס' בשם הבה"ג** שמותר להטביל ידים בתוך הכלי, ואע"ג דלא אתו מכח גברא, אין כוונת הגמ' כאן לומר דצריך כח גברא, אלא כוונתו רק לומר דצריך שיהא המים בא מכלי, ובין אם שופך המים על ידיו ובין אם טובל ידיו בהם, נטילתו כשרה משום דע"י כלי הוא. ותוס' עצמו צידד לומר דצריך כאן כח גברא ממש, וע"ש שכ' דמח' תנאים אם הוא בעינן כח גברא או אם סגי בהא דיש בה כח כלי. וע"ע ברמב"ם (ברכות ו', י"ג) שכ' שהקוף נוטל לידים. ותמה עליו הראב"ד מסוגיין, דמבואר דבעינן כח גברא, ואע"פ דא"י ש' ת"ק בברייתא (הובא בתוס') דס"ל דנטילה ע"י קוף מהני, אולם מסוגיין מבואר דלא קי"ל כן, וגם הרמב"ם עצמו בהל' שאחר זה כ' דבעינן כח הנותן על ידיו. וביאר הכסף משנה דס"ל להרמב"ם דלעולם קי"ל כת"ק דר' יוסי, ומה דא"י בסוגיין דלא אתי מכח גברא, אין הכוונה לאפוקי דאתי מכח קוף, אלא למעוטי כי אתו מנפשיהו בלא שום כח בעל חי, ואפשר דקוף לאו דוקא, וה"ה לכל ב"ח, רק אורחא דמילתא נקט, או אולי קוף דוקא, אבל עכ"פ פסול רק אם המים אתי מנפשיהו. ור' יוסי ס"ל דבעינן כח אדם ממש, ולא סגי בכח הקוף.
- (ג) **ואי בזיע דולא בכונס משקה, מילף לייפי ומטביל בה את הידים- פרש"י,** כשיש נקב שהוא מכניס משקה, ומחבר הצינור עם היאור ע"י דלי, ומטבילין בצינור את הידים, דדי בחיבור זה, ולא בענין כשפופרת הנוד כעירוב מקאותו דעלמא. וכ' הבית יוסף (או"ח קנ"ט, ז') דמדברי רש"י דאפי' אם אין מ' סאה בהצינור, יכול להטביל בה ידיו, דכיון דמחובר להיאור, הו"ל מחוברים למי מקוה וסגי בזה. אבל הביא מר' ירוחם (ני"ו ח"ו) דרק אם יש באריתא מ' סאה יכול להטביל שם ידיו, וכ' הב"י דאפשר דטעמו דכיון דלא הוי האי ניצוק חיבור לענין טבילת הגוף, דיינו אם הקלנו בו לענין שלא יחשבו שאובים, אבל מ"מ צריך שיהיו בהם מ' סאה כאילו אינם מחוברים למקוה.
- (ד) **כלי שניקב בכונס משקה, אין נוטלין ממנו לידים- ויש לעי',** מהו הדין אם ניקב נקב שאינו כונס משקה, רק מוציא משקה, והוא בשולי הכלי, שאין מחזקת רביעית תחת הנקב. כ' המ"ב (קנ"ט, ח') בשם הבית יוסף להתיר, אבל כ' להחמיר ע"פ מה שהבין בשי' הרשב"א שהחמיר בזה. אולם ע' בחזון איש (או"ח כ"א, ד') שכ' שאין צריך להחמיר בזה. עוד כ' השו"ע (קנ"ט, ב'), דמה דאין נוטלין בכלי שיש בה נקב כונס משקה, היינו דוקא אם נוטל דרך פיו למעלה, שהרי מה שמן הנקב ולמעלה אינו חשוב כלי, ונמצא שאין באים על ידיו מהכלי, אבל אם נוטל דרך הנקב, שרי, כיון שמחזיק רביעית ממנה ולמטה.
- (ה) **שאני התם דקאתו משיורי טהרה- ע' בשו"ע** (ק"ס, י"ג) דמבואר בשו"ע ובמ"ב שיש ד' שיטות בראשונים. א) המחבר הביא דעת הרמב"ן והרשב"א, דמייירי בב' שבאו ליטול כא', האחרון אין צריך עוד רביעית, ובלבד שלא יפסיק הקילוח, דבא השני ופשט ידיו למטה ממנו סמוך ליד הראשון, כשר. ב) המחבר הביא יש מתירים, וכ' הביאור הלכה שהוא דעת רש"י, תוס', רא"ש, ר"ש, ועוד, דס"ל דאפי' בשנוטלים זה אחר זה, אולם

הדבר הוא משום דלענין טומאה פחות מכביצה אינו מקבל טומאה מדאורייתא, ולא יטמא ע"י הידים, ולכן י"ל דגם על הנטילה לא גזרו. והצד לומר דחייב בנטילה הוא דכיון דצריך לברך ברהמ"ז על כזית, חשיבא כזית גם לענין נט"י, ולכן קי"ל דנוטל ואינו מברך. נולפי"ז יש לבאר דר' צדוק ממ"נ לא הי' צריך ליטול ידיו, שהרי הוא ס"ל דאין ברכה"ז אלא בכביצה, ולכן ממ"נ לא הי' צריך ליטול ידיו בפחות מכביצה].

(ט) **התירו מפה לאוכלי תרומה ולא התירו מפה לאוכלי טהרות** - ולדינא קי"ל (שו"ע קס"ג, א') דהיכא שיש לו מים, ואפי' אם יהי' לו מים ד' מילין לפניו או מיל א' לאחריו, אינו יכול לאכול ע"י מפה, אלא צריך ליטול ידיו דוקא. אבל אם אין מצוי לו מים כלל, אז מותר ע"י מפה, וכ' הרמ"א דאפי' אם אוכל בכף מותר, והמ"ב מפקפק בה, שהרי סכ"ס היד גלוי ושייך החשש נגיעה. עוד כ' שם דלכאור' לפי המחבר צריך לכסות שני ידיו במפה, אבל להרמ"א דמתיר ע"י כף, סגי בכיסוי יד א'.

(י) **אוכל מחמת מאכיל צריך נטילת ידים או לא** - כ' הלב ארי', לפי שיטות הראשונים דס"ל דאין היתר שלא לטול ידיו אם אוכל ע"י מפה, צ"ל דס"ל דזה עדיף ממפה, דכיון דע"י אחר הוא, א"כ אין חשש כלל לנגיעה. אבל לשי' הרמב"ם, דס"ל דמה שלא התירו ע"י המפה הוא רק לאוכלי חוליהן בטהרה, אבל לסתם אוכלי חולין מותר ע"י מפה, יש לפרש הגמ' בפשיטות, דכיון דהאוכל מגולה לפניו, יש לחוש יותר שמא יגע בו מהיכא ידידו כרוכין במפה.

(יא) **בלם לי' אומצא בפומי'** - כ' הרשב"א דפת הי' נותן לו עם הצלי, דאילו צלי לבדו, לא הי' צריך נטילת ידים, ואדרבה, הא קי"ל דהנוטל ידיו לפירות הוא מגסי הרוח. וכ' הבית יוסף (או"ח קנ"ח, ה' א') דמדברי הרשב"א מבואר דמוהל היוצא מן הצלי אין שם משקה עליו, דאם לאו, לימא דמיירי שהי' מוהל על הצלי, דצריך נטילה משום הדין דטבולו במשקה, ולא הי' צריך לאוקמי' בפת.

(יב) **אי לאו דר' המנונא את, לא ספינא לך, מ"ט וכי'** - העיר הריטב"א, הגמ' עכשיו רוצה

באו בבת אחת ליטול (וצ"ע השיעור בזה, ומשמע דצריך להיות מיד אח"כ ממש), אז מהני אף לשני. ג) שי' הראב"ד ור' יונה (הובא בביאור הלכה שם), שמחמירין דצריך רביעית לכל א' וא', רק והא דשיורי טהרה מהני להא שאין צריך שיהי' רביעית שלמה בתוך הכלי כשבא השני ליטול ידיו, רק דצריך עוד מים שניים לתשלום לרביעית. ד) שי' הרמב"ם (הובא בביאור"ל) דכל ההיתר של שיורי טהרה הוא רק במים שניים.

(ו) **מגופת החבית שתקנה נוטלין ממנה לידים** - פרש"י, חקקה לקבל רביעית, אע"ג דמעיקרא לאו לאשתמושי בגווה עבידא, ואין חללה עשוי לתוכו. וע' בר' יונה (ברכות מב. בדפיו) דהק' על פי' זה, דא"כ פשיטא, הרי כלי הוא ככל הכלים, ומהו החידוש דנוטלין בה ידים. ולכן פי' ר' יונה דמתחלה היתה חקוקה, שעושין בה חקק כדי לשאוב את הזוהמא, ומ"ש שתיקנה, ר"ל שתיקנה בישיבתה שלא תטה לכאן ולכאן, שצריך שהכלי מחזיק רביעית כשיושב מאליו בקרקע בלא שום סמיכה, אבל אינו יכול להחזיק רביעית אלא כשנוטלו בידו, ולא כשמיניחו על הקרקע, אי"ז חשיב כלי שמחזיק רביעית, ופסול לנטילה. וכ' הלב ארי' דמשמע דרש"י בא לתרץ קו' זו, דכ' דאע"ג דמעיקרא לאו לאשתמושי בגווה עבידא, דחללה זו לא עשוי לתוכה, א"כ ה"א דאי"ז נחשב כלי לענין נט"י, קמ"ל.

(ז) **חמת וכפישא שתיקנן, נוטלין מהם לידים** - כ' ר' יונה (שם) דלא הי' צריך לדין זה, דכיון שתיקנן בישיבתן, ודאי נוטלין מהם לידים, אלא משום דאיצטריך למימר בסופה דשק וקופה אע"פ שתיקנן דאין בהן תורת כלי ואין נוטלין בהן ידים, אמר ברישא ג"כ שתיקנן. וביאר הט"ז (הובא במ"ב קנ"ט, י"ח) דאף שיש להן בית קיבול ותחלת עשייתן לכך, מ"מ לא חשיב בית קיבול שלהן בלא תיקון מושב, שכשאין בהן מים אין בהם חלל, אלא מונח זה על גב זה.

(ח) **הא כביצה בעי נטילת ידים** - כ' השו"ע (קנ"ח, ב') דיש מי שאומר שאם אכל פחות מכביצה דנוטל ידיו ולא יברך. וכ' המ"ב (ט') דטעם

במקטרינו, וחוגרו באיזורו, ועי"ז ניכר לכל שאין לו אלא חלוק א'. וע' במשנה ברורה (תקל"ד, ט') דכ' ע"פ דברי רש"י שם להחמיר בזמן הזה, שאין לנו חגור על חלוק, ולכן לא שייך איזורו מוכיח עליו דרש"י שם [וצ"ע אם לפי דברי רש"י כאן יהי' מותר אף בזמן הזה].

לפשוט דהאוכל מחמת מאכיל אינו צריך ליטול ידיו, וא"כ מאי רבותי' דר' המנונא הוא, אפי' כ"ע נמי. ותי' דאי מאכיל גופי' צורבא מרבנן, אין ראוי לו להאכיל אלא גברא דידע ב' דזהיר ולא נגע, אף אם מעיקר הדין מותר ליתן לכ"ע.

(יג) לא יתן אדם פרוסה לשמש אא"כ יודע בו שלא נטל ידיו - כ' ר' יונה (ברכות מב. בדפיו) דיש למדין מכאן שאין ראוי לתת לאכול אלא למי שיודע בו שיברך, ונראה דכיון שמתכוין לעשות מצוה, שנותן בתורת צדקה, מותר. וביאר המ"ב (קס"ט, י"א) דלא מפקעין מצות צדקה משום חשש שמא לא יברך, אבל אם יודע בודאי שלא יברך, אז אפי' בתורת צדקה אין ליתן לו.

(יד) בשלמא דרב ור' יוחנן ל"ק, הא דאיכא אדם חשוב הא דליכא אדם חשוב - ק', מה ענין זה לראיית הגמ', הרי ממ"נ איכא קו' מהא דאא"כ יודע שהוא נוטל ידיו. וכ' המהרש"א, דאם היינו אמרי' דרב ור' יוחנן פליגי, אז הי' שייך לומר דמה דאמר רב לא יתן פרוסה לתוך פיו של שמש, לשיטתו הוא, דכיון דכבר אכל פרוסה, ואין צריך לברך על כל פרוסה, יש לחוש שיקח השמש פרוסה אחרת ויתן לתוך פיו בלא נט"י, אף דעכשיו אוכל מחמת עצמו, משא"כ לר' יוחנן, דבלא"ה צריך לברך על כל פרוסה ופרוסה משום היסח הדעת, א"כ יודע שצריך ליטול ידיו עוד פעם, ואין כאן חשש. וע"ע במהר"ם דכ' למחוק לשון זה מהגמ'.

(טו) הדחה מי לא בעי - כ' הרשב"א דהלכתא היא דלכתחלה אין מניחין לנגוע בהדדי, שמא בא לאוכלם בלא הדחה. והוסיף בשם בעל העיטור, כל זה הוא דוקא בשר מבושל, דדרכו לאכלו בלא הדחה, אבל בשר חי, שאין דרכו למיכל מיני' בלא הדחה, אף לכתחלה יכול לצרור אותם ביחד ונוגעים זב"ז.

(טז) איזורו מוכיח עליו - פרש"י, מי שאין לו אלא חלוק א', מכבס איזורו עם חלוקו, וזהו ההיכר. אולם רש"י במו"ק (יד.) פ"י באו"א, דמי שאין לו אלא חלוק א' פושטו ומתעטף